

Gualöv kyrka

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Åsa Eriksson Green 2020-11-11

Regionmuseet i Skåne

Svenska kyrkan
LUNDS STIFT

Omslagsbild: Flygbild över Gualöv kyrka från nordväst, år 2015. Fotograf: Pär-Martin Hedberg, HioPhoto. Bildrättigheter: Lunds stift.

Gualöv kyrka med vapenhus framför sydporten. Klockstapeln byggdes på 1700-talet men ersatte troligtvis en äldre.

Gualöv kyrka

Bromölla pastorat, Villands och Gärds kontrakt, Lunds stift, Gualöv socken, Gualöv 61:129, Bromölla kommun, Skåne län och landskap.

Beskrivning och historik

Kyrkomiljö

Gualöv ligger i västra delen av Bromölla kommun invid Ivösjöns södra strand. I området kring byn finns flera lämningar efter forntida boplatser och spridda fyndplatser av förhistoriska föremål. Strax söder om kyrkbyn ligger den så kallade *Pestbacken*, en ås av flygsand intill vilken en pestkyrkogård är belägen. Området kring kyrkan och kyrkogården domineras idag av ett storskaligt åkerbruk och de historiska strukturerna är svåra att identifiera.

Ortnamnet är enligt skånsk ortnamnsdatabas belagt i skrift första gången år 1347, då skrivet *Guthalef*, sammanslaget av mansnamnet *Guthi* och *löv* i betydelsen arvegods. Enligt Lunds stifts landebok fanns det på 1500-talet tjugotre hushåll i socknen som betalade tionde. Gård nr 4 ägdes redan då helt av kyrkan och det något

senare historiska kartmaterialet visar denna gård, som då var ett annexhemman till Ljungby prästgård, låg direkt norr om kyrkogården. Gualöv bestod av en klunga gårdar med kyrka och kyrkogård samt klockargård i väster. Ljungby gods, senare Trolle Ljungby gods, har haft patronatsrätt över kyrkan sedan åtminstone 1600-tal.

På 1870-talet drogs järnvägen genom socknen och byns centrum försköts från det gamla sockencentrat till det nya stationsområdet i öster. Successivt har bebyggelsen norr och söder om kyrkan rivits. Landsvägen som går genom byn och utmed kyrkogårdens södra mur var den officiella landsvägen mellan Kristianstad och Karlshamn. År 1825 brann prästgården och i eldsvådan förstördes kyrkböckerna vilket gör att efterforskningar i kyrkoarkivet perioden före 1825 inte är möjliga.

Kyrkobyggnad

Kyrkan byggdes ursprungligen enligt romanskt mönster med långhus, ett lägre och smalare kor samt en halvrund absid. Det romanska måleriet som pryder triumfbågen visar en man och en kvinna i påkostade klädedräkter. I övre delen av triumfbågen håller ett helgon en banderoll med text på latin. Dess svenska översättning lyder *DU UCITUS HAR PRYTT DENNA KYRKA MED MÅLNINGAR/FÖR DIN HUSTRUS HIALMSVITH SJÄL FÖR HOPP OM DET EVIGA LIVET*. Sannolikt är det en donation till kyrkan till hustruns minne. Klädedräkterna som avbildats och det faktum att Ucitus hade resurser att få kyrkan dekorerad vittnar om att han och Hjalmsvith tillhörde samhällseliten. Ofta återfinns avbildningar av kyrkans donatorer, liksom i detta fall, på triumf- eller tribunbågen. Romanska kalkmålningar finns även på norra väggen i absiden samt ovanför kyrkans valv. En konsthistorisk datering av kalkmålningarna har daterat kyrkan till perioden 1150–1175.

Kyrkan hade ursprungligen nord- och sydportal i långhusets västra del. Något torn uppfördes aldrig. Klockstapeln på södra delen av kyrkogården är en av nio bevarade klockstaplar i Lunds stift, och sägs vara byggd på 1700-talet. Troligtvis har dock en klockstapel funnits redan tidigare.

Spår av tre romanska fönster finns bevarade; två igenmurade med bevarade och synliga nischer i långhuset samt ett vars utbredning är inristad i absidputsen. Absidfönstret hade en omfattning av huggen sten. Kyrkdörren mellan långhuset och vapenhuset har daterats till senmedeltid. Hängningen har dock ändrats så att dörren kan öppnas utåt. Ett av kyrkans äldsta kända inventarier är en kalvariegrupp av ek från 1200-tal, ursprungligen placerad över en trabesbjälke i triumfbågen. Kalvariegruppen, som avbildar Maria och Johannes sörjande på var sin sida om den

Kyrkan från nordost. De östra delarna av långhuset, det lägre och smalare koret samt absiden bedöms vara ursprungliga, från senare delen av 1100-talet. Absiden har en ålderdomlig taktäckning med understruket nunnetegel. Långhusets västra del byggdes till på 1830-talet och sakristian tillkom sannolikt kring sekelskiftet 1900.

korsfäste Jesus, har synnerligen höga konstnärliga värden. Teorier finns att bildhuggare vid Roskilde domkyrka kan ha huggit eller lärt ut tekniken. Kalvariegruppen förvaras idag vid Historiska museet i Lund.

Vid en renovering av kyrkan på 1950-talet upptäcktes ett gömt relikskrin i den romanska altarskivan. Skrinet dolde små benbitar och en del av ett pergamentblad från 1100-talets slut. Skrinet återplacerades i altaret, skyddad av en glasskiva.

Under 1400-talet byggdes vapenhuset vid sydporten och kyrkan valvslogs samt dekorerades med kalkmålningar som daterats till år 1430–1460. Målningarna har tillskrivits Fjälkingegruppen som även har dekorerat de närliggande kyrkorna i Fjälkinge, Kiaby och på Ivö utöver ett flertal andra kyrkor på Kristianstadslätten och Österlen.

I kyrkan finns ett bevarat altarskåp i ek från 1500-talets första årtionden. Altarskåpet har ett ovanligt huvudmotiv av Nådafadern: en avbildning av Gud fader med kroppen av sin döde son. Under 1600- och 1700-talen införskaffades predikstol, bänkinredning, dopfont och en ny altaruppsats till kyrkan. Predikstolen och herrskapsbänkarna har de danska adelssläkterna Brahes och Billes vapen, och på predikstolens dörr finns även namnen Otto Marsvin och Mette Brahe. Under 1700-talet uppfördes sannolikt också en läktare längs kyrkans södra vägg. Uppgifter finns enbart om målningarna till läktarbarriären som utfördes av Johan Lundberg från Karlshamn år 1751.

Under ett åskoväder sommaren 1818 uppstod panik när kyrkorummet skulle utrymmas. Åhörarna trängde sig mot dörren som öppnades inåt och därmed inte alls gick att öppna. Efter detta togs en dörr upp i korets norra mur och sydporten gjordes öppningsbar utåt. Det var först under slutet av 1800-talet eller början av 1900-talet som en sakristia uppfördes norr om koret. I ett visitationsprotokoll från 1885 nämns sakristian av prosten Bruzelius; ”*nya fönster bör sättas in i sakristian*”. Det går dock inte att säkerställa om det är dagens sakristia som åsyftas.

1833 förlängdes kyrkans långhus åt väster. Detta innebar också att en läktare som suttit över sydporten på södra sidan av långhuset flyttades till långhusets västra del. På 1880-talet förstörades kyrkans fönster.

Under ledning av arkitekt Torsten Leon-Nilsson genomgick kyrkan under 1950-talet en genomgripande renovering. Bland annat togs det äldre golvet upp varefter grunden fylldes med singel och en betongplatta göts i kyrkan. Bänkkvarteren från 1600-talet breddades och ryggstöden byggdes om för ökad komfort. Altarringen förnyades. I vapenhuset sattes ett trätak in med en lucka för uppgång till vinden.

I samband med en yttre renovering i slutet av 1970-talet genomfördes en byggnadsarkeologisk undersökning som gav ledtrådar om kyrkans tidigare utseende. Man kunde konstatera att kyrkans murverk bestod av gråsten med undantag för hörnkedjorna som var välhuggna kalkstenskvadrar. Grundläggningen består av granit, och sockeln av skråhuggen sandsten. En rad med kvaderhuggen sten utgör det nedre skiftet runt absid och kor samt ett stycke in på långhuset innan ett gråstensmurverk tar vid igen. Den nedre delen av vapenhusets väggar är murade av tegel, och den övre delen av murverket av gråsten med undantag för gaveln som helt är murad med tegel. Sakristian är murad med renässansförband och lerbruk, och har haft ett triangulärt fönster på gaveln ovan dörren. Undersökningen visade spår av tre generationer fönster; först de romanska med omfattningar av sandsten, sedan en variant till innan dagens fönster kom på plats under sent 1800-tal. Ett av kyrkans fönster åt norr har tidigare varit en dörr; igenmurad med medeltida tegel. Över hela kyrkan återfanns spår av kvaderristningar i fasadputs och på hörnkedjorna återfanns kvaderimiterande bemålning med kimrökspigmenterad färg.

1984 sällades och kontrollerades fyllningsmassorna på vinden av antikvarie i samband med att vinden skulle isoleras. Till största delen bestod massorna av byggavfall som bedömdes komma från 1830-talets förlängning av långhuset. Bevarade fynd är ett mässingslod och en kritpipa. Vid början av 1990-talet renoverades kyrkan igen vilket bland annat omfattade ombyggnad av läktarens trappa och golv,

samt en ny planlösning i sakristian. I vapenhuset påträffades fragment av bemålning öster om sydporten.

Exteriör

Gualövs kyrka utgörs av långhus, ett smalare och lägre kor med halvrund absid, ett vapenhus i söder och en sakristia i norr. Fasaderna är spritputsade och vitkalkade. Sockeln är enbart synlig i form av en utkragning på fasadens neder del, putsad på samma vis som fasaderna. På norra fasaden är sockeln endast synlig längs en del av fasaden. Runt absiden är sockeln tydligare i formen med en övre, avfasad kant som kan skönjas genom putsen. En enkel takfris, murad i tre språng löper längs takfoten på samtliga byggnadsdelar. Frisen är murad av tegel och putsad likt övriga fasaden. I gavelröstet på västra fasaden finns årtal 1833 i svartmålad järnsiffra. Sadeltaken är täckta med rött lertegel. Långhusets tak har en skalkning, en svag böjning utåt, längs med takfoten. På norra takfallet finns en takkupa med dubbla, utåtgående träluckor med varsitt oxögefönster. Absidens kägeltak är belagt med medeltida nunnetegel, tätat med murbruk.

Huvudentrén till kyrkan går via vapenhuset i söder. Muröppningen är låg med slätputsad karm med avfasade sidor och en ålderdomlig dörr klädd med liggande, profilerade och oljemålade brädor. På var sida om dörröppningen är rundbågiga, slätputsade nischer i murverket som rymmer ett varsitt litet, spetsformat fönster med grå karm. Den östra nischen har en oregelbunden botten. En horisontell vulst löper ovan dörr och fönsternischer som en avdelare mot gavelröstet.

Västporten på långhusets gavel är mjukt stickbågeformad med slätputsad omfattning. De dubbla dörrbladen är klädda med smal, profilerad oljemålad träpanel. Över porten finns ett lågt fönster i en djup, rundbågig nisch. Fönstret har korspostkarm och fyra småspröjsade lufter.

Fönstren på långhuset och koret ryms i djupa, stickbågeformade nischer. Fönsterbågarna har korspost och fyra småspröjsade lufter. Fönsterbänkarna är klädda med målad plåt. På sakristians västra vägg finns ett mindre fönster med två småspröjsade lufter.

På norra fasaden finns en nisch bevarad efter ett högt placerat romanskt fönster. I absiden finns formen av ett romanskt fönster ristat i putsen.

Sakristians dörr är raksluten, panelklädd och oljemålad. Trappan med två steg är av granit och halvmåneformad.

Utblick från orgelläktaren i kyrkans västra del mot koret i öster. Den västra delen av kyrkan byggdes på 1830-talet och har ett tunnvävt innertak till skillnad från den medeltida delen av kyrkan som har kryssvalv.

Interiör

Kyrkans huvudingång är belägen i vapenhuset vid sydporten. Vapenhusets väggar är slätputsade och vitmålade. Golvet är belagt med rött tegel. Ett innertak av brädor vilar på vindsbjälklaget. Längs med väggarna finns låga murade sittbänkar som nyligen kompletterats med träbänkar av ek för att ge en jämn sitthöjd. Utrymmet är möblerat med moderna bord och stolar, en ljusbärare samt en del informationsmaterial om församlingen. På gavelväggen i söder finns två grunda nischer, murade med ett språng. Mitt i nischerna finns ljusinsläpp som är kvadratiska med en spetsig överdel, dessa har tidigare varit långsmala men har murats igen nedtill. Mellan nischerna finns ytterporten som invändigt ryms i en stickbågeformad muröppning. I nischen finns urtag som kan vara efter en tvärbjälke avsedd för låsning av dörren. Dörrbladet av stående brädor hålls samman av tvärställda narar och är försett med ett ålderdomligt stocklås. Dörren till kyrkorummet ryms i en rundbågig, vitkalkad murnisch med profilerade sidor. Den norra sidan av nischen är avfasad för att ge full svängradie åt dörren. Dörrbladet är på utsidan klätt med järnplåt, dekorerad med horisontella band av repornamentik och konvexa, kvadratiska plåtar i vilka bladformade smidesdetaljer är fästade. Mot kyrkorummet syns dörrstommen som består av furuplank sammanhållna av dekorativt utformade narar av ek. En sentida innerdörr av trä sitter innanför sydporten. Mot kyrkorummet är sydportalens nisch rundbågig och murad av tegel.

Kyrkorummets västra del med orgelläktaren. Läktarfronten flyttades från en sydlig läktare vilken revs när långhuset förlängdes västerut. Målningarna som utgör läktarbarriären är från 1751.

Kyrkorummets väggar är slätputsade och huvudsakligen vitkalkade. Fragment av väggbemålning finns bevarad i absiden samt på långhusets norra och södra väggar.

Långhuset täcks av två kryssvalv över den medeltida delen och ett tunnvalv över 1800-talets västra utbyggnad. Anfängen utgörs av knippepelare med profilerade överdelar, och både gördel- och sköldbågarna är spetsiga. Valvribborna är kvadratiska. I den västra valvkappan syns en igenmurad, tidigare uppgång till vinden. Under gördelbågen mellan långhusets två valv har en rundbågig förstärkning murats. Golven är belagda med kvadratiska tegelplattor.

Långhuset är möblerat med tre slutna bänkkvarter; ett längs hela norra väggen och ett i långhusets sydöstra del samt ett i sydväst. Längst västerut i långhuset finns en orgelläktare på vitmålade pelare med en front av oljemålningar som återger Jesus liv, död och uppståndelse. Under orgelläktaren finns två symmetriska tillbyggnader i hörnen: en för trappan till läktaren och en döljer styr- och reglerutrustning. Ett vindfång med dubbla fyllningsdörrar av trä leder till västra porten. Vindfånget är stickbågeformat och vitputsat. Ytterporten består av stående, vitmålade brädor som hålls samman av långa bandgångjärn. En tvärså av järn och en spanjolett låser dörren.

I Triumfbågen finns en romansk målning, daterad till 1100-talets sista halva. Målningen återger Ucius och Hialmvith, sannolikt två personer nära sammankopplade med kyrkans uppförande. Språkebandet som ängeln håller berättar att Ucius lät dekorera kyrkan för den avlidna Hialmviths själ.

Predikstolen är placerad söder om triumfbågen och dopfunten mot triumfbågens norra valvpelare. En järnstång som är fäst strax ovanför triumfbågens anfang håller en baldakin till dopfunten. Koret täcks av ett kryssvalv, likadant som långhusets, samt absidens hjälmvalv. På baksidan av tribunbågen mellan kor och absid finns små utstickande träbitar, vars funktion är okänd. I absidens södra vägg finns en piscina i kalksten bevarad samt en nisch för förvaring av nattvardsvin.

Kryssvalven är prydda med huvudsakligen senmedeltida målningar, undantaget triumfbågen vars bemålning bedöms ha tillkommit under sent 1100-tal. Målningen är sannolikt en så kallad *stiftarbild*. I ett latinskt språkband berättas att Ucius lät dekorera kyrkan för att skydda sin avlidna hustru, Hialmviths, själ. Ucius och Hialmvith är avbildade på var sida av triumfbågen. Triumfbågen är rundbågig med högt placerade impostor. Strax nedanför imposterna syns finns avvikande ytor i murverket som i vård- och underhållsplanen har tolkats som spår efter infästningen av trabesbjälken.

I korets norra vägg finns en stickbågeformad muröppning med en dörr som leder till sakristian. Sakristians väggar är putsade och avfärgade i vitt, golvet lagt med tegel liksom i kyrkorummet. Utrymmet är moderniserat och inrett som ett arbetsrum. Dörren är av stående plankor som hålls samman av profilerade narar på

baksidan. Dörren har svartmålade bandgångjärn och låsbeslag samt en glasad, öppningsbar lucka i övre delen av dörrbladet.

Uppgång till vinden sker via en lucka med nedfällbar stege i vapenhusets innertak. Över vapenhuset består takstolen av furu i kombination med äldre, återanvända takstolsdelar av ek. Här finns en passage till långhusvinden. Den västra delen av vinden har takstolar av furu med dubbla hanband varav det nedersta håller tunnvalvet över det västra långhuset. Den västra gavelväggen är oregelbundet och till synes slarvigt murad med huvudsakligen vartannat skift koppar och vartannat skift löpare. Över den medeltida delen av långhuset är takstolarna delvis av furu med dubbla hanband av äldre, återanvända delar av ek. Gavlarna mellan långhus och kor, samt mellan kor och absid, är murade av gråsten och vitputsade. I de östra hörnen av långhuset, över triumfbågen samt på korets väggar finns romanska målningar i form av bårder som bevarats ovan valven. Takstolen över koret består till större del av ek. Absidens tak är understruket med nunnetegel på öppen läkt. Takstol och läkt är av furu.

Inredning och inventarier

Kyrkans **altare** är ett av få medeltida blockaltare som ännu finns bevarade i Lunds stift. Altaret är murat av huggen sten, putsat och vitmålat. Altarskivan av kalksten är 8 cm tjock med en profilerad kant. I skivans södra del upptäcktes 1952 en relikgömma med ett relikskrin av blyplåt som innehöll benbitar och ett pergamentblad från sent 1100-tal. Altarskivan, som trots att den är kraftigt restaurerad, ska även ha ett bevarat konsekrationsskors.

Altaruppsatsen är ett snidat träarbete i karolingisk barockstil, tillverkat 1704 av bildhuggaren Gustaf Biörnsson Kihlman från Borås. Signaturen ska finnas på sockeln under avbildningen av Johannes döparen. Många originaldelar byttes ut vid en renovering 1928. De nya delarna är märkta med samma årtal.

Altarringen är halvcirkelformad med kannelerade balusterdockor, profilerad överliggare och knäfall klätt i rött skinn. Innanför altarringen är golvet högre än kringliggande golv.

I västra delen av långhuset finns kyrkans medeltida **altarskåp** upphängt på norra väggen. Skåpet bedöms vara ett nordtyskt arbete tillverkat kring 1510. Corpus, predella och två flyglar innehåller ett något ovanligt centralt motiv som återger

Predikstolen finns på södra sidan om triumfbågen och dopfunten står vid dess norra sida. I absiden är altarpåsen från år 1704 placerat på det medeltida blockaltarare.

Nådstolen med Gud fader och den döende Jesus. Fragmentarisk bemålning finns bevarad, bland annat en röd kulör samt spår av förgyllning.

Predikstolen med trappa och dörr samt baldakin är snidad i trä med polykrom bemålning, daterad till 1600-tal. Korgen har en sexsidigt nedåt avsmalnande undersida vilken avslutas med en rund bottenknopp. Fem av korgens sidor, åtskilda av kolonetter, har snidade motiv av evangelisterna inom flätbandsramar. Spegeln mot fönstret har ingen dekoration. Längs överkantens listverk finns ett textband med texten *”I ere icke som tale men det er eders Faders sand som taler i eder”*.

Dörren till predikstolen har två speglar och omges av kannelerade pilastrar som håller upp ett gavelstycke med en arkitektonisk uppbyggnad med tempelmotiv. I dess mitt är två vapensköldar och namnen Otto Marsvin o Mette Brahe. Textfältet över dörren lyder *”Jeg er dorren der som nogan gaar ind vid mig hand skal bliffue salig oc hand skal gaa ind oc ud oc finde føde”*. På väggen intill predikstolens talarplats finns ett ställ med fyra timglas. Predikstolen kopplas samman med en baldakin genom ett väggstycke med två rundbågefält. Baldakinen över predikstolen är femsidig och

monterad mot väggen. Ett kraftigt listverk kröns av fialer och kartuscher. Undersidan är målad likt en stjärnhimmel och har en nedpendlande duva av trä.

Dopfunten är av snidad ek med polykrom bemålning, daterad till 1600-tal. Funten har en kolonnfot omgiven av sex volutformade ben. Cuppan är tillika sexsidig med uppåt utkragande sidor. De två sidofälten som står mot triumfbågen är odekorerade medan övriga har snidade dekorativa motiv. Cuppan har en överliggare och ett nedsänkt urtag för dopfatet. Ett dopfat i mässing bär inskriptionen ”*H Wilhelm Julius Coijet. F Elisabeth Gyllenstierna Anno 1688*” (Baronen Coijet, friherre till Ljungby, ska 1683 ha gift sig med Elisabeth Gyllenstierna från Svaneholm). Dopskålen av mässing har inskriptionen ”*Gualöfs kiörka A:o 1753*”. Enligt en förteckning över medeltida dopfuntar från 1915 låg en del av en medeltida dopfunt med ”krumelurer” i närheten av Gualöv kring år 1900, men att den senare krossades till vägläggingsmaterial. **Dopfuntsbaldakinen** är liksom funten sexsidig med ett snidat listverk, fialer och kartuscher. Överdelen avsmalnar uppåt och kröns av en snidad duva. Baldakinen är nedpendlad från en järnkrok som sitter i sidan av triumfbågen.

Bänkinredningen från 1600-tal är sluten med sidostycken dekorerade med dubbla kannelerade pilastrar. Dörrarna har marmorerade fyllningar. Längst fram i norra bänkkvarteret finns herrskapsbänken som markeras av en bredare dörr med utsnidad flätbandsram samt en överliggare med tympanonfält. Dörren flankeras av förhöjda sidostycken som utöver pilasterpar även har detaljerat utskurna gavlar med fialprydda tympanonfält. Bänkinredningen står på golv av furu och sittbänkarna har moderniserats under 1950-talet genom att ryggstödet lutades bakåt och sittbänkarna skålades. Präst- och klockarbänk ska, innan sakristian byggdes, ha varit placerade i koret, på var sida om altaret. Bänkdörrarna är bevarade och återanvända på bänkarna längst västerut i kyrkorummet. På prästbänksdörren kan läsas; *Si te delectant aeterna praemia viae – Magna quidem – nec terreat ergo labor. / Haf acht på tigh sielfwan och på lärdomen / Hoc Opus hic labor 1751.*

På klockarbänkens dörr finns texten ”*Olika stämnda behaga icke/Hvad är sångens röst och Ljud utan andakt? / Blott ett väder/Haf då andakt sjelf för gud, när du för andra qväder*”

Kyrkans **orgel** är tillverkad av firma Grönlund i Luleå år 1954. Fasaden ritades av arkitekt Torsten Leon Nilsson samma år. Orgeln är trären, lackad med spellbordet integrerat i orgelhuset.

Storklockan är gjuten i brons år 1719 av Lars Wetterholtz i Malmö. Klockan bär tre texter: ”*Herre Gud. Om dig behagar/giv oss frid i våra dagar/gör att den ofrid*

stannar/ styre våra arga grannar/ 21 år har kriget stått/ illa har vi alla mått/ Hjelp nu gud och fader käre en välsignad frid beskäre/ ja då skall hvar nu för sig / sjunga; O, Gud, vi låfve dig”

” M. Lars Wetterholtz me fecit.”

” Då var herre på Ljungby herr Sten Coibet, fången/ I Ryssland / då bodde på Wailetorp Öfverinspectoren Herr/Jacop Segerdahl/ Kyrkoherde till Ljungby och Gualöf var Herr Nils/Muller:/ dess comminister Jöns Ring”

Kyrkogård

Den äldsta delen av kyrkogården kringgärdas av en trädkrans av lind samt en bruksmur med avtäckning av tegelpannor. Den västra mursträckan revs sannolikt i samband med att kyrkogården utvidgades åt väster under tidigt 1970-tal. Singeltäckta gångar delar upp området söder om kyrkan i rätvinkliga kvarter, undantaget huvudgången till kyrkan som är belagd med sjöstensplattor. Merparten av gravplatserna är placerade i gräs, några undantag finns dock med omgärdning av stenramar och ytskikt av singel. Norr om kyrkan är gravvårdarna huvudsakligen placerade i gräset och gångar finns enbart längs med kyrkan respektive kyrkomuren. På den nya kyrkogården är oxlar och rygghäckar planterade utmed gravkvarteren. I nordvästra hörnet av kyrkogården finns minneslund sedan 1993 och en askgravlund sedan 2010. Under 2010-talet rasade muren längs kyrkogårdens östra sida. En av orsakerna bedömdes vara de storvuxna lindarnas rötter. För att bevara trädkransen intakt flyttades därför muren ungefär fem meter österut när den murades upp igen.

Byggnader på kyrkotomten

Söder om kyrkan finns en firsidig, brädklädd och rödfärgad klockstapel. Stapeln byggdes under 1700-talet men bör ha haft en föregångare. Klockstapelns har en ovanlig klockbock där två bjälkar, från yttervägg till yttervägg, bär klockan.

1959 byggdes ett bårhus söder om kyrkogårdsmuren. Bårhuset är en liten kvadratisk, vitmålad tegelbyggnad med entrégavel mot parkeringen. Entréfasaden är murad med indragna, lodräta band i murverket samt ett kors över entrépartiet. Byggnaden har ett sadeltak belagt med tegel samt vindskivor klädda med vit plåt. En enkel ekonomibygnad, sannolikt byggd i samband med kyrkogårdens utvidgning under 1970-talet, finns i kyrkogårdens sydvästra hörn.

Karaktärisering

Spår av förhistoriska boplatser och tidig etablering av kyrkan i Gualöv vittnar om en lång bebyggelsehistorisk kontinuitet i området. De bevarade romanska stiftarbilderna på kyrkans triumfbåge och påföljande århundraden av investeringar i målningar och inventarier ger oss en inblick i kyrkans äldsta historia och att den under lång tid haft kopplingar till danska adelssläkter. Så småningom blev Gualöv annexförsamling till Ljungby, liksom många av gårdarna i byn tillhörde godset i Ljungby, senare Trolle Ljungby. Kyrkan har en ovanligt rik förekomst av informativa texter på danska och svenska i målningar, på dopfunt, bänkdörrar och kyrkklocka vars förekomst levandegör historien och de människor som verkat i och omkring kyrkan.

Gualövs kyrkas småskaliga medeltida volym, till vilken långhusförlängningen anpassats, bär ännu en medeltida karaktär om än med förstorade fönster som vittnar om senare tiders moderniseringar. Kyrkan utgör tillsammans med klockstapeln, den rumsskapande trädkransen och kyrkogårdsmuren viktiga komponenter i platsens karaktär.

Spår i kyrkans murverk av fönsteröppningar, två generationer kalkmålningar, det murade blockaltaret med bevarad relikgömma, piscina, romanska bänkar i vapenhuset är bara några av de tidigmedeltida spår som är av stor vikt för kyrkorummets karaktär. Dörren i sydporten är mycket välbevarad med höga hantverksmässiga värden i både trä och smide. De utanpåhängande, smidda löven både kan sannolikt kopplas till dåtida föreställningar om kyrkan som paradiset liksom om tron att skramlet kunde skrämja bort onda makter. Nästa årsring omfattar bänkinredning, predikstol och dopfunt vilka alla kan härledas till 1600-talet. Adelsvapen och inskriptioner vittnar om adelns närvaro fortsatta inflytande över kyrkan. Den tredje årsringen att prägla kyrkorummet är långhusförlängningen åt väster, förstorade fönster och sakristians tillkomst under 1800-talet.

Att tänka på

- Kyrkan, klockstapeln, kyrkogårdsmuren och den frodiga trädkransen är en del av de äldsta strukturerna i Gualöv som i övrigt till stor del gått förlorade.
- Målningarna på kyrkans triumfbåge är en ledtråd till dess äldsta historia, som ännu väcker många frågor om vilka stiftarna var, om, och i så fall hur, de kan kopplas till senare tiders patronatsförhållande till Trolle-Ljungby gods.

- Ovanför valven finns bevarade väggmålningar från den romanska perioden. Dessa bör besiktigas och dokumenteras av konservator. Vid arbeten på vinden får målningarna inte skadas.
- Delar av kyrkans taklag har stora byggnads- och hantverkshistoriska värden. Detta gäller inte minst absiden där även taktäckningen med nunnetegel kan vara av medeltida ursprung. Vid installationer eller andra arbeten på vinden är det viktigt att minimera fysiska ingrepp i de äldre av taklagets delar.
- Kyrkan bär spår från flera tidsperioder interiört. Var rädd om dessa spår så att ny forskning av efterkommande generationer möjliggörs. Planera eventuella förändringar långsiktigt och eftersträva funktionalitet för att minimera ingreppen i kyrkorummet.
- Kyrkans många historiska spår kan lätt komma i skymundan av moderna tillägg till kyrkorum, vapenhus och sakristia. Genom att samordna dessa, till exempel möbler eller teknisk utrustning, så kan kyrkans alla tidslager bättre komma till sin rätt.

Skydd

Kyrkor och kyrkogårdar tillkomna före 1940 skyddas som kyrkligt kulturminne, enligt *Kulturmiljölagen 4 kap.*

Gualövs kyrka och kyrkogård ligger inom fornlämningsområdet för den historiska bytomten enligt kartor från 1701 och 1709. Området skyddas enligt *Kulturmiljölagen 2 kap.*

Källor

Underhållsplan för Gualöv kyrka, Ponnert arkitekter AB, 2005

Svenskt ortnamnslexikon, Språk- och folkminnesinstitutet, 2003

Dahlberg, Markus (Red) (2015). *Skåne, Landskapets kyrkor*. Riksantikvarieämbetet

Lilja, Helen m.fl. (1996). *Östan hav och västan berg – en färd genom Bromölla kommuns historia*. Bromölla kulturnämnd

Melin, Kalle (2015). *Timmermanskunst i Lunds stift. Gualövs kyrka*. Rapport 2015:13, kompletterad oktober 2020.

Nordanskog, Gunnar (2015). *Föreställd bedendom [Elektronisk resurs] Tidigmedeltida skandinaviska kyrkeportar i forskning och historia*. Nordic Academic Press

Ranebo, Theodor. *Inventering av kyrkklockor i Lunds stift*. Pågående stiftsprojekt.

Internet

Riksantikvarieämbetets söktjänst Fornsök:

<https://app.raa.se/open/fornsok/lamning/64cde749-55ff-4790-8237-3289d5b08d7c> (besökt 2020-09-17)

Lantmäteriets söktjänst Historiska kartor:

<https://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/searchresult.html?archive=GE OIN&firstMatchToReturnLMS=1&firstMatchToReturnREG=1&firstMatchToReturnRAK=1&yMin=6210527&xMin=462061&yMax=6212527&xMax=464061> (besökt 2020-09-17)

<https://www.isof.se/sprak/namn/ortnamn/skansk-ortnamnsdatabas/sok-i-databasen.html> (besökt 2020-09-17)

Övriga källor

Topografiska arkivet på Regionmuseet i Skåne ”*Gualöv socken*”.

Övriga uppgifter

Inventeringsdatum: 2020-10-08

Fältinventering: Åsa Eriksson Green

Rapportsammanställning och foto: Åsa Eriksson Green

Granskning: Linn Offerlind-Ljunggren

Färdigställd: 2020-11-11

